

Islám na prahu 21. stor. islám a Západ, muslimovia na Západe

Základná charakteristika súčasného islámu, politizácia islámu - „muslimská politika“, tradicionalizmus / „ortodoxia“, „intelektualizmus“: liberalizmus / sekularizmus, fundamentalizmus / islamizmus („aktivizmus“): smery a skupiny (prehľad a paradigmy), Islám a Západ (Samuel P. Huntington a „stret civilizácií?“, Edward W. Said a „orientalizmus“), Islám na Západe (Európa, USA) a u nás (Slovensko, Česko, Československo).

Pramene

- AL-BANNĀ', Hasan, *Five Tracts of Hasan Al-Bannā' (1906-1949). A Selection from the Majmū'at Rasā'il al-Imām al-Shahīd Hasan al-Bannā'*, (eng. trans. & ed. Charles Wendell), „Near Eastern Studies vol. 20“, Berkeley – Los Angeles – London, University of California Press, 1978.
- CHOMEINI, Ajatollah, *Der islamische Staat*, (germ. trans. Nader Hassan & Ilse Ischerenska), Berlin, Union Verlag, 1983.
- KHUMAYNĪ, Rūh Allāh, *Islam and Revolution. Writings and Declarations of Imam Khomeini*, Berkeley, Mizan Press, 1981.
- Mithāq harakat al-muqāwwama` l-islāmīja (Hamás)*, Filastín, 1. muharram 1409 Hidžrí – *The Covenant of the Islamic Resisitance Movement (HAMAS)*, Palestine, 18. august 1988; on-line ed.: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/mideast/hamas.htm>
- QUTB, Sayyid, *Milestones: Ma'alim fi'l-tareeq*, Birmingham, Maktabah Booksellers and Publishers, 2006.

Literatúra

- BARŠA, Pavel, *Západ a islamizmus. Střet civilizací, nebo dialog kultur?*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001.
- DEKMEJIAN, R. Hrair, *Islam in Revolution: Fundamentalism in the Arab World*, Syracuse - New York, Syracuse U.P., 1995.
- EICKELMAN, Dale F. & PISCATORI, James P., *Muslim Politics*, Princeton - New York, Princeton University Press, 1996.
- ENAYET, Hamid, *Modern Islamic Political Thought*, Austin, University of Texas Press, 1982.
- KEPEL, Gilles, *Boží pomsta. Křesťané, Židé a muslimové znovu dobývají svět*, Brno, Atlantis, 1996.
- KROPÁČEK, Luboš, *Islámský fundamentalismus*, Praha, Vyšehrad, 1996.
- KROPÁČEK, Luboš, *Blízký východ na přelomu tisíciletí. Dynamika přeměn v muslimském susedství Evropy*, Praha, Vyšehrad, 1999.
- LEWIS, Bernard, *The Political Language of Islam*, Chicago - London, University of Chicago Press, 1988.
- MARTY, Martin E. & APPLEBY, R. Scott (eds.), *The Fundamentalism Project*, 5 vols., Chicago, University of Chicago Press, 1991-1995.
- MENDEL, Miloš, *Islámská výzva. Z dějin a současnosti politického islámu*, Brno, Atlantis, 1994.
- MENDEL, Miloš, *Džihád. Islámské koncepce šíření víry*, Brno, Atlantis, 1997.
- MENDEL, Miloš, *Náboženství v boji o Palestinu. Judaismus, islám a křesťanství jako ideologie etnického konfliktu*, Brno, Atlantis, 2000.
- MENDEL, Miloš, *S puškou a Koránem: Pojmy a argumenty soudobého islámského fundamentalismu*, Praha, Orientální ústav Akademie věd České republiky, 2008.

The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World, 4 vols., J.L. Esposito (ed. in chief), New York, Oxford University Press, 1995.

ROY, Olivier, *The Failure of Political Islam*, London - New York, I.B. Tauris, 1994.

SAAD-GHORAYEB, Amal, *Hizbu'llah: Politics and Religion*, London, Pluto Press, 2002.

Smery, prúdy, tendencie

- I. „aktivizmus“ / „intelektualizmus“
- I.A. islamizmus / fundamentalizmus
- I. B. sekularizmus / modernizmus
- II. tradicionalizmus

Korene súčasného radikálneho islámu

„islámske sociálne hnutia“:

Wahhábizmus: Muhammad ibn °Abd al-Wahháb.

Sanúsíja: Muhammad b. °Alí as-Sanúsí.

Mahdíja: Muhammad Ahmad al-Mahdí.

Fullbské *džihády* a Usman dan Fodio, Kavkaz a *imám* Šámil, Čína, Indonézia, atď.

Nahda:

Džamál ad-Dín al-Afghání, Muhammad °Abduh, Muhammad Rašíd Ridá a *salafíja*

časopisy: *al-°Urwá al-wuthqá* a *al-Manár*

Islámsky fundamentalizmus / radikalizmus

Pokus o definíciu islámskeho fundamentalizmu, relevantnosť pojmu/pojmov, problémy, smery a vývoj.

MENDEL, Miloš, *Islámska výzva*, Brno, Atlantis, 1994, pp. 41-43.

„Co je to vlastně *islámsky fundamentalismus*? Tento pojem nemám příliš rád a nadále ho budu používat jen s ohledem na to, že v naší veřejnosti dostatečně zdomácněl a že koneckonců není po ruce žádný jiný pojem, který by popisovaný společenský jev vystihoval beze zbytku (...)

V této knize budu pod pojmem fundamentalismus chápat mnohotvárný ideologický a politický trend ve společnosti islámských zemí, jehož nejnítěrnějším rysem je propojit klasickou islámskou politickou teorií a její soudobé interpretace s víceméně spontánně vyjádřenou tendencí k opoziční politické činnosti a „nekonformnímu“ způsobu chování. Fundamentalismus je nesourodý a vnitřně bohatě strukturovaný projev života části v společnosti v dnešním islámském světě. Jde o široce prociťovanou touhu po návratu k mravně ryzím a osvědčeným „fundamentům“ při použití různých podob politické činnosti a celkového „okázale islámského“ společenského chování.“

KROPÁČEK, Luboš, *Islámský fundamentalismus*, Praha, Vyšehrad, 1996, pp. 31-32.

„Fundamentalismus se zakládá na strohém přesvědčení o majetnictví pravdy. Vyznačuje se neúprosností, nesnášenlivostí a tvrdostí srdce. Z Koránu si účelově vybírá jen některá témata a symboly. Od morálněprávních úvah, zaměřených silne kriticky zvláště proti západním kulturním vlivům, přechází k tvrdému jednání proti jinak smýšlejícím. Kolísá mezi skutečnou religiozitou a radikálními kulturními projevy a tendencí ke zpolitizování.

V jeho ideologickém poli se formuje užší proud politického islámu, islamizmu, s celospolečenskými cíli ustavení totalitního islámského řádu.

V krajních polohách islamizmus sahá k násilí a projevuje se jako extermismus či terorismus. Z hlediska islám ujde o heretické vybočení, o novodobé, násilne orientované sektářství.“

„Politický islám“ a islamizácia spoločnosti (zhora či zdola?), *da^owa wa džihád*.

„Noví“ islámski intelektuáli-aktivisti a „islámsky poriadok“ (*nizám al-islámí*) a „islámsky obrat“.

Asociácia muslimských bratov (*Džamá^oat al-ichwán al-muslimín*)

Egypt: založenie a začiatky,

Hasan al-Banná, ďalší vývoj a Sajjid Qutb a *Milníky na ceste (Ma^oálim fí taríq)*, druhá a tretia generácia muslimských bratov (Hasan Hubajdí, ^oUmar Tilimsání a ďalší), „Zvláštny aparát“.

Egypt: skupiny „priamej akcie“:

at-Takfír wa 'l-hidžra (Ahmad Šukrí Mustafá),

Džamá^oát islámíjja (^oUmar ^oAbd ar-Rachmám),

zokupenia *al-Džihád*.

Sýria (Sa^oíd Hawwá', ^oAbd al-Fattáh Abú Ghubba);

Jordánsko: Front islámskej akcie (^oAbd ar-Rachmán al-Chalífa, ^oAbd al-Latíf al-^oArabíját, Isháq Farhán)

Palestinský islámsky radikalizmus

Hamás (Ahmad Jásín, ^oAbd al-^oAzíz ar-Rantisí, Chálid Miš'ál, Mahmúd az-Zahhár)

Džihád al-islámí fí Filastín (Fathí aš-Šiqáqí, Ramadán ^oAbdalláh Šalláh)

Hizb at-tahrír al-islámí (Taqí ad-Dín an-Nabhání)

ŠÍ^oA

Irán: „Islámská revolúcia“, *ájatolláh Rúholláh Chomejní* a *welájet-e faqíh* (arab. *wilájat al-faqíh*, vláda „duhovenstva“, doslova: vláda „duhovného“, export revolúcie, súčasne iránské „reformy“ (^oAlí Chamenei, Muhammad Chatámí, Mahdúd Ahmadinedžád, Mír-Hossein Músáwí a „reformisti“).

Irak: Strana *Da^owa* (Muhammad Báqir as-Sadr) ^oAlí as-Sistání, Muqtadá as-Sadr.

Libanon: hnutia *Amal* (Músá as-Sadr, Nabíh Berrí) Muhammad Husajn Fadlalláh a *Hizballáh* (Hasan an-Nasralláh).

Pan-islamizmus a snahy o vytvorenie „celosvetovej islámskej ummy“

neo-salafíja, neo-wahhábíja, džihádí hnutia

Militantné radikálne islámske hnutia a svetová politika (Afganistan, Somálsko, Sudán, Bosna, Čečensko, atď.)

Usáma b. Ládín a hnutie *al-Qá'ida*

(°Abdulláh °Azzám, Ajman az-Zawáhirí, Abú Mus°ab az-Zarqáwí).

Islám a muslimovia vo Veľkej Británii, vo Francúzku, v Nemecku a inde, „džihádisti“ (napr. Abú Qatáda al-Filastíní) a Euro-islám (Táriq Ramadán). Islám v ČSR (Muhammad °Abdulláh Brikcius, Muhammad °Alí Šilhavý) ČR (Muníb Hassan ar-Ráwí) SR (Muhammad Safwán Hasna) v Strednej Európe.

USA, Izrael, Palestína, „medzinárodný boj s terorizmom / islámsky terorizmus“, „bezpečnostná politika“ a „ríša zla“.

Orientalizmus a Edward W. Said, Samuel P. Huntington a „stret civilizácií“

TEÓRIE „ISLÁMSKEHO ŠTÁTU“ (*DAWLA ISLÁMÍJA*)

Základná typológia:

Abú al-Hasan al-Máwardí, Muhammad Rašíd Ridá, Abú 'l-A°lá al-Mawdúdí, Sajjid Qutb, *Hizb at-tahrír al-islámí* a iní.

- (I.) sunnitský kalifát (*chiláfa*),
- (II.) ší'itský imámát (*imáma*) a
- (III.) cháridžovská „*umma*-centrická“ konštrukcia.

(I.) SUNNITSKÝ KALIFÁT (*CHILÁFA*)

Prvou zásadnou otázkou je určiť **kritériá toho kto a za akých podmienok môže sa stať kalifom / imámom muslimskej ummy**. Tých je celkom sedem. Kandidát musí byť:

- (1) **Muslim.**
- (2) **Muž.**
- (3) Musí mať **dôkladné znalosti islámu**. Podľa niektorých teoretikov musí byť *mudžtahidom*, teda schopný vyniesť samostatný ordieľ s použitím *idžtihádu* (vlastného úsudku) v sporných otázkach islámu.
- (4) Musí byť **spravodlivý, udatný, dobrých mravov a pravdovravný**. Musí byť tiež **slobodný** (nemôže byť otrokom).
- (5) Musí byť **fyzicky a psychicky zdravý** (celý, úplný), nemôže byť nijakým spôsobom hendikepovaný.
- (6) Mal by mať **politické, vojenské a administratívne skúsenosti**.
- (7) Musí **pochádzať z kmeňa Qurajš**.

Druhá otázka znie: **akým spôsobom by mal byť kalif zvolený?** Tu sa ponúkajú tri možnosti:

(1) **Výber (*ichtijár*)**, pričom nástrojom takéhoto aktu by mala byť *madžlis aš-šúrá* („konzultačná rada“), zostavená z popredných členov *ummy*: *ahl al-hall wa 'l-[‘]aqd* („tí čo spájajú a rozväzujú“). al-Máwardí ešte uvádza, že v prípade absencie *madžlis aš-šúrá* a kalifa zároveň, by sa mala rozdeliť *umma* na dve časti, pričom by prvá skupina tvorila radu, zatiaľ čo v druhej by boli kandidáti na post kalifa.

(2) Úradujúci kalif môže tiež **vymenovať svojho nástupcu** s výhradou, že jeho výber je následne schválený *ummou*, a v prípade odmietnutia, t.j., keď nie je potvrdený kalif úradne **prísahou vernosti a poslušnosti (*baġ[‘]a*)** zo strany muslimov, je treba presne uviesť všetky dôvody odmietnutia.

(3) Tretia možnosť sa opiera hlavne o neskoršiu interpretáciu al-Máwardího a figuruje len ako „núdzové riešenie“. Ide o prípad keď **za absenciu kalifa / imáma** by sa niekto svojvoľne ujal tohto úradu. Takýto kalif môže byť tiež legitímny v prípade, že **(a.) splňuje vyššie uvedených sedem predpokladov** a **(b.) naplňuje poslanie kalifa** v čele *ummy*, t.j. sleduje blaho moslimskej pospolitosti a nakoniec je všeobecne akceptovaný ľuďmi.

U al-Máwardího je ešte evidentné, že **naraz môže viesť ummu len jeden legitímny kalif / imám**. Tento „pravý imám“ a legitímny kalif musí viesť spoločenstvo muslimov tak, aby:

- (1) **Uchoval „pôvodnú podobu“ islámu** v duchu prvých muslimov (*as-salaf al-umma*), zároveň **zabránil zavedeniu „neprípustných novôt“ (*bid[‘]a*)**.
- (2) Musí **uviesť právo do platnosti** a uplatňovať ho.
- (3) Musí **sa starať o blahobyt a verejný blaho (*maslaha*)**, práva a bezpečnosť každého muslima.
- (4) Musí **brániť islámske územie (*dár al-islám*)**, najmä jeho hranice, dbať o jeho integritu a jednotu.
- (5) Musí **dbať o dodržanie šari[‘]e** a starať sa o to aby bola uplatňovaná spravodlivá politická prax (*sijása*).
- (6) Musí viesť **obrannú vojnu (*džihád bi 's-sajf*)** proti agresorom a vládam, ktorí bránia šíreniu islámskej misii (*da[‘]wa*) na svojom území.
- (7) Musí sa starať **o výber a redistribúciu náboženskej dane (*zakát*)** a iných štátnych príjmov.
- (8) **Menuje vládných úradníkov** a dbá o to aby títo vykonávali svoju úlohu svedomite a čestne.
- (9) Musí sa starať **o finančné zabezpečenie vládných úradníkov a úradov**.
- (10) Musí **sa aktívne podieľať na vláde**, starať sa o politickú administratívu, ako najvyššia politická inštitúcia a vodca (*za[‘]ím*), a riadiť muslimskú náboženskú komunitu (*milla*) ako imám.

(II.) ŠÍ[‘]ITSKÝ IMÁMÁT (*IMÁMA*)

Ší[‘]itský imám / kalif musí pochádzať z *ahl al-bajt*, presná klasifikácia môže byť rozdielna podľa jednotlivých smerov.

(III.) CHÁRIDŽOVSKÁ „UMMA-CENTRICKÁ“ KONCEPCIA

„kalifom môže byť i habešský [čierny] otrok aj keby mal odrezaný nos.“

Cháridžovci nikdy neuznali ani právo *ahl al-bajt* a damaských či sunnitských kalifov na vedenie dynastickom princípe, no ich nepočnosť im nikdy neumožnila širšie presadiť slobodnú voľbu kalifa-*imáma-amíra*.